

legacije v Parizu podpisali mirovni sporazum z Madžarsko, s čimer se je začelo novo poglavje madžarsko-jugoslovanskih odnosov, ki je doseglo vrh 8. decembra 1947 s podpisom sporazuma o prijateljstvu in medsebojni pomoči.

Pregled madžarsko-srbskih (jugoslovanskih) odnosov čez skoraj sto let je dolgo obdobje in že sama primerjava z raznimi komponentami je nezanemarljiv in hvalevreden prispevek. S prikazi in ponujenimi razlagami se bo strokovni ali »laični« bralec lahko strinjal ali pa ne. Vsekakor pa bo v knjigi našel veliko iztočnic za nadaljnje študije in/ali poglobljene debate. Knjiga je opremljena tudi s podatki o prvih objavah sestavkov, ki nastopajo v knjigi, ter uporabljenimi viri in literaturo.

Dr. Árpád Hornyák je rojen 1971 in predava na Oddelku za moderno zgodovino na Univerzi v Pécsu na Madžarskem. Sodeloval je na več kot 40 domačih in mednarodnih konferencah, npr. pri nas na simpoziju Jugoslavija v času: devetdeset let od nastanka prve jugoslovanske države, ki ga je 28. in 29. novembra 2008 pripravil oddelek za zgodovino ljubljanske filozofske fakultete (*Hungary, Hungarians and the establishment of Yugoslavia*; objavljeno Jugoslavija v času, ur. B. Balkovec, Historia 15, Ljubljana 2009, str. 255-260). Dr. Hornyák, avtor več kot 30 publikacij, piše recenzije, sodeluje pri raznih znanstvenih projektih in je med drugim član več zgodovinskih društev.

Andreja Jakšič

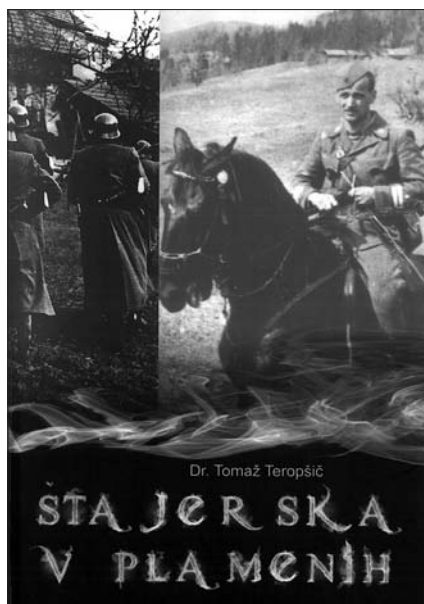
Tomaž Teropšič, Štajerska v plamenih: taktika, orožje in oprema štirih vojsk na Štajerskem v drugi svetovni vojni. Posavski muzej, Brežice 2012, 839 str., ilustr. Text

Tomaž Teropšič se je kot avtor knjige *Štajerska v plamenih* posvetil proučevanju taktike bojevanja, oborožitve in opreme partizanskih enot, nemške vojske in policije, njenih pomožnih formacij ter jugoslovanske vojske v domovini oziroma četnikov v času druge svetovne vojne na Spodnjem Štajerskem. Vsebino svojih raziskav in proučevanj nam v knjigi podaja na več načinov, hkrati pa se dotika razprav in komentarjev. Dodal je precej slikovnega materiala, kar znanstveno delo še dodatno bogati. V grobem pa deli vsebino na štiri dele. Prvi del je posvečen geografsko-gospodarskemu orisu »Spodnje« Štajerske med obema vojnama, drugi del se nanaša na položaj slovenskega naroda v prvih mesecih okupacije, v tretjem delu predstavi delovanje Četrte operativne cone NOV in POS, v četrtem, najobsežnejšem delu pa se posveča predstavitvam partizanskih, nemških, četniških (Jugoslovanska vojska v domovini) in zavezniških enot v boju.

V prvem delu nam avtor predstavi kratek geografsko-gospodarski oris »Spodnje« Štajerske v času med obema vojnama. S tem uvodom bralca pripravi na nadaljnjo vsebino in mu hkrati na dober način predstavi položaj dežele pred začetkom nemške okupacije. Nadalje nam oriše tudi položaj slovenskega naroda ob nastopu nemške

okupacije, in posledice, ki jih je za slovenski narod imela okupacija slovenskega ozemlja s strani štirih okupatorjev: Kraljevine Italije, Kraljevine Madžarske, Nemčije in Neodvisne države Hrvaške. Čeprav avtor na tem mestu (str. 26) natančno opiše, kateri deli ozemlja so pripadli kateremu okupatorju, pa moramo opozoriti na majhno pomanjkljivost, ki jo avtor na tem mestu navaja. Avtor namreč zapiše »...Seveda so bili še manjši deli ozemlja, ki so prišli v to ali ono zasedbeno cono, npr. občina Jezersko h Gorenjski,...«. Prav v povezavi z Jezerskim bi bilo potrebno, da bi avtor razložil, da Jezersko ni bilo ves čas druge svetovne vojne priključeno Gorenjski, ampak je nemški okupator mejo med novim okupacijskim območjem na Gorenjskem (Besetzte Gebiete Kärntens und Krains/Zasedena območja Koroške in Kranjske) in koroškim gau potegnil po stari koroško kranjski deželni meji in je Jezersko konec leta 1941 oziroma v začetku leta 1942 prišlo v sklop koroškega deželnega okrožja v Velikovicu. V tem upravnem okviru je Jezersko ostalo do konca vojne. Seveda je podobno veljalo tudi za Mežiško dolino. Na podobno pomanjkljivost naj opozorimo tudi na str. 33 in 34, kjer avtor predstavi nemško upravo zasedenih slovenskih območij. Pri tem se omeji na izraz »okrožna uprava«, kar pa je za tako obsežno znanstveno delo pomanjkljivo. Nato na strani 48 popravi pomanjkljivost in nam poda podrobnejšo predstavitev nemške uprave na Spodnjem Štajerskem, ki pa je za tovrstno znanstveno delo tudi ustrezna. Upravna razdelitev zasedenih območij je bila namreč eden od temeljev nemške okupacijske politike, saj so nemške oblasti z uvedbo deželnih okrožij izenačile upravni okvir zasedenih območij s tistim v koroškem in štajerskem gau. Z avtorjem pa se ne moremo strinjati glede tega, kar zapiše na strani 46, da je »vojaška uprava na nemškem zasedbenem ozemlju trajala le nekaj dni in je skorajda ni bilo čutiti: ...lepila je razglase... o obvezni oddaji orožja, streliva in vojaške opreme,...«. Glede tega je treba poudariti, da je to točno samo deloma, saj je pri vojaški upravi v prvi vrsti šlo za umiritev razmer po koncu vojaških spopadov in za zaseg strateških surovin in izdelkov. S tem pa je nemška vojaška uprava poskušala in hotela že v naprej onemogočiti kakršno koli sabotažno dejavnost. Poleg tega pa so iz Mežiške doline znani primeri, kjer so nemške vojaške oblasti oziroma njihovi sodelavci pogosto brez dokazov aretirali slovenske narodnozavedne politike, prosvetne delavce in duhovnike. Hkrati pa so zasegali ter plenili njihovo imetje. Kasnejša nemška civilna uprava je sicer sprejela uredbe o zasegu t. i. sovražnega premoženja, a so pogosto takšne uredbe popravljale stvari za nazaj.

Zapišemo lahko, da avtorju prva dva vsebinska sklopa služita kot osnova in te-

melj, na katerem gradi in podaja nadaljnjo vsebino v tretjem sklopu. Ta je povezana s predstavitvijo Četrte operativne cone NOV in POS, njenih začetkov, druge grupe odredov, pohoda Štirinajste divizije, vzpostavitve in uprave svobodnih ozemelj ter defenzivnih in sklepnih operacij v zadnjem letu vojne. V tem delu moramo opozoriti še na eno pomanjkljivost, ki jo je avtor spregledal na straneh 55 in 56, kjer govori o sabotažni akciji mariborskih komunistov, skojevcev in drugih iz Maribora, ki so 29. aprila 1941 uničili dva okupatorjeva avtomobila. Pri tem pa je avtor očitno pozabil navesti, da je ta akcija, čeprav je bila zelo odmevna, imela negativne posledice. Nemški okupator je namreč to »junaštvo« kaznoval s tem, da je postrelil deset nedolžnih ljudi, ki s to akcijo sploh niso imeli nobenih povezav. Med njimi so ustrelili Mihaela Štramca iz Sv. Jerneja nad Muto.

V prvem delu četrtega sklopa avtor nadaljuje z razlago strategije partizanskega odpora in načina bojevanja, hkrati pa predstavi razvoj taktike bojevanja in njene posledice na posamezne partizanske enote. Najprej se poslužuje teritorialnega načina podajanja vsebine, saj opisuje pojave partizanskega gibanja v različnih krajih na območju Spodnje Štajerske od prvih partizanskih skupin leta 1941 v Krškem, Celju in Brežicah do večjih partizanskih enot v letih 1944 in 1945, kot so: Kozjanska četa, Kozjanski bataljon, Kozjanski odred, Kozjanska grupa, Novi partizanski odred in 1. SNOUB Toneta Tomšiča. Avtor pri predstavitvah posameznih enot uporablja enoten model. To pomeni, da osvetli ustanovitev posamezne enote, njene najpomembnejše pripadnike, njeno oborožitev, najpomembnejše vojaške akcije, ki jih je enota izvedla, in na koncu pojasni tudi usode posameznih enot, ki so se pogosto končale z razkritjem s strani nemškega okupatorja in posledičnim uničenjem celih oziroma večjih delov enot. A se avtor pri tem ne ustavi. Glede na obsežne raziskave arhivskega in dokumentarnega gradiva nam poda tudi oceno in svoje ugotovitve, zakaj je prišlo do razkritja in delnega ali celostnega uničenja partizanskih enot. V prvem sklopu nam avtor še pojasni razne sabotažne in diverzantske akcije, ki so jih izvajale partizanske enote, partizansko upravo osvobojenih ozemelj in ravnanje z vojnimi ujetniki. Avtor v podpoglavju o sabotažnih akcijah omenja že prej omenjeno sabotažno akcijo v Mariboru, kjer so komunisti in skojevci zažgali dva nemška avtomobila. A žal tudi na tem mestu manjka avtorju kritičnosti in objektivnosti, saj bi lahko na osnovi arhivskega gradiva navedel, da so bile pri tej akciji nedolžne žrtve v obliki za tem ustreljenih talcev. Žal pa teh akcij v nasprotju z ostalimi tudi ni ocenil z vojaškega vidika in njihove nujnosti za razplet vojne. Druga stvar, na katero želimo v tem sklopu opozoriti, je v podpoglavju o ravnanju z vojnimi ujetniki na nemški strani (str. 495). Avtor tu navaja, da so nemške oblasti preživele sovjetske vojne ujetnike, ki so bili do 15. aprila 1942 nastanjeni v meljski vojašnici v Mariboru, po tem datumu poslale na prisilno delo v Črneče pri Dravogradu, kjer naj bi v kratkem umrli. Pri tej vsebini bi avtorjev zapis samo dopolnili, da so sovjetski vojni ujetniki bili nastanjeni v Črnečah v delovnem taborišču in da so pomagali pri gradnji HE Dravograd. Zaradi izčrpanosti, nezadostne prehrane, neznosnih higienskih razmer in bolezni jih je veliko umrlo. Preostanek preživelih so leta 1943 preselili v taborišče Wolfsberg.

V drugem delu četrtega sklopa nam avtor predstavi delovanje nemških enot v

boju. Pri tem začne z nemškim napadom na Kraljevino Jugoslavijo in kasnejšo vzpostavitev okupacijske uprave. Nadaljuje s predstavitvijo nemškega operativnega štaba za uničevanje band, ki je bil ustanovljen z namenom boja proti partizanskim enotam. Pri tem predstavi namene njegove ustanovitve, taktike, ki so jih Nemci uporabljali v boju proti partizanskim enotam v posameznih akcijah, opremljenost in oborožitev nemških vojaških in policijskih enot, zaščitne ukrepe, ki so jih uvedli Nemci za zaščito pomembnejših gospodarskih subjektov, prometnih zvez in krajev ter posamezne vojaške akcije, ki so jih nemške enote vodile proti partizanskemu gibanju. Avtor pa nam v tem delu podrobneje približa tudi delovanje enot Vermanšaft (Wehrmannschaft), Folksšturm (Volkssturm) in Redarstverne policije (Ordnungspolizei) in njihovo oborožitev.

V tretjem delu četrtega sklopa nam avtor približa delovanje enot Jugoslovanske vojske v domovini oziroma četništva, ki je bilo aktivno na Spodnjem Štajerskem. Osvetli nam bojevanje četniških enot sprva še proti Nemcem in proti partizanom in »prestop« četnikov na nemško stran ter skupni boj proti partizanskim enotam. Avtor nam prikaže tudi usodo slovenskih četnikov, ki so se skupaj z nemško vojsko umaknili na Koroško in se predali angleški vojski.

V zadnjem delu četrtega sklopa se avtor posveča predstavitvi delovanja zahodnih zaveznikov in Sovjetske zveze s partizanskim gibanjem. Približa nam delovanje vojaških misij, zavezniške bombne napade na območje Spodnje Štajerske, predstavi zavezniško materialno pomoč slovenskemu partizanskemu gibanju in poda mnenja nekaterih zavezniških vojakov oziroma častnikov o slovenskih partizanih.

Ob pregledu tega znanstvenega dela (osnova je avtorjevo doktorsko delo) vidimo, da je avtor prebrskal in preučil precej arhivskega gradiva, ki se nahaja v domačih arhivskih in muzejskih ustanovah. V bodoče bi kazalo pregledati tudi arhivsko gradivo, ki se nahaja v avstrijskih in nemških arhivih na to tematiko. V dobro lahko avtorju štejemo tudi to, da je v opombah in v tekstu razlagal osnovne vojaške pojme, ki so pogosto novodobnemu bralcu kar malo tuji, poznavalcem pa sicer povsem domači. Pozitivno je tudi to, da je v opombah predstavil pomembnejše vojaške poveljnike na vseh vojskujočih se straneh, in oborožitev, ki so jo uporabljale vojskujoče se strani. Z bogatim slikovnim gradivom pa je avtor svojemu obsežnemu delu dodal t. i. »piko na i«. Verjamemo pa, da bi lahko bilo slikovnega gradiva v knjižnem delu še več, a je potem to tudi vprašanje finančnih stroškov, ki pa so v današnjih časih, kjer se ta krčijo na vseh področjih, tudi znanstvene institucije omejene. Verjamemo, da bo knjiga navdušila marsikaterega poklicnega in ljubiteljskega zgodovinarja in jo zato priporočamo in štejemo za zelo koristno branje, avtorju pa želimo v prihodnosti veliko raziskovalnih uspehov.

Vinko Skitek